

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

Լ.Գ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1960

◀ Սեպտեմբեր ▶

Թիւ 9

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՒ Տ. ԵՂԻՇԷ Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՀԱՅՐԸ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Գ Ա Հ Ա Կ Ա Լ ՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՆ. Տ. ԵՂԻԶԷ Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՀՕՐ

Շնորհիւ Աստուծոյ, Ս. Յակոբեանց Առաքելական Աթոռը դարձեալ կ'ունենայ իր Գահակալը, յանձին Նորին Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպս. Տէր. տէրեանի: Երեք ամիսներ առաջ, Նորին Սրբազնութեան ընտրութեան առիթով, այս էջերուն վրայ իր ընդհանուր գիծերուն մէջ տուինք Նորին Ամենապատ. ունութեան կեանքին ու նկարագրին կարգ մը երեսները: Արքայական պաշտօնագիրը, որ վերջնական հաւանութիւնը կը բերէ այս ընտրութեան, առիթ մըն է, որպէսզի աւելի լայն գիծերով ներկայացնենք Գահակալին անձը և տեղն ու դերը այս դարաւոր Աթոռին հոգեւոր և ազգային իրականութեան մէջ:

Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Պատրիարք Հօր կեանքն ու գործը անցած է առաւելաբար վանական շրջանակին մէջ: Գաւազանակիր Թորգոմ Պատրիարքի, Ժառ. Վարժարանի և Ընծայարանի Տեսուչ, ուսուցիչ, Լուսարարապետ, Տեղապահ և ապա Պատրիարք:

Իրօնական, կրթական, վարչական և զբաղմունքային ծառայութիւններու նուիրուած իր երեսուն տարիները զեղեցիկ կերպով կը ճշմարտեն անոր անձին ու գործին վրայ Յովհ. Առաքելաւի պատգամը. «Լեւր հաւատարիմ մինչև ի մահ և տաց քեզ զպսակն կենաց»:

Հակառակ տարիներէ ի վեր իր վարած բարձր ու պատասխանատու բազմաթիւ պաշտօններուն, իր համեստութիւնն ու պարզութիւնը ուշագրաւ ըլլալու չափ ակնբախ են: Անհատներու կենսագրութեան մէջ քիչ անգամ կարելի է տեսնել որ պատուոյ մէջ և դիրքերու վրայ յառաջդիմութիւնը զուգընթաց ըլլայ անձնական արժանիքի: Իր դէմքը կը կնճռոտի ամէն անգամ, երբ մարդիկ մակդիրներով և տիտղոսներով ուզեն կոչել զինքը: Նորին Ամենապատ. ունութիւնը միշտ խորհած է թէ ճշմարիտ մեծութիւնը այն է, որուն ատաղձը իր անձին մէջ կրնայ գտնել մարդ:

Փառասիրութիւնը, որ կրօնական ու հանրային գործիչներու վտանգաւոր որդն է եղած ամէն ժամանակ ու ամէն տեղ, իր սրտին անծանօթ մնացած զգացումներէն մին է եղած միշտ: Այս իրողութեան կրնան վկայել բոլոր զինքը ճանչցողները: Շատ քիչերու միայն հասկնալի, ան խորշանքով նայած է միշտ բարձր դիրքերու և Աթոռներու. այդ էր պատճառ որ տարիներով ան տեսակ մը փախուստով խոյս տուաւ ոչ միայն Երուսաղէմի Պատրիարքական Աթոռէն, այլ նաև Էջմիածնի Կաթողիկոսութենէն, երբ ամէն հնարաւորութիւններ ունէր բազմելու այդ Աթոռներէն մէկուն վրայ: Տարիներով անիկա տքնած ու նուիր-

ուած է Ս. Աթոռոյ մէջ իր բազմերես պարտականութիւններուն, ոչ թէ ի խնդիր անուան կամ համբաւի, այլ պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու զիտակցութեամբ միայն: Աւետարանի այն ծառան է Նորին Ամենապատուութիւնը որ իր ճիրովմէն, այսինքն Աստուծոյ իրեն յանձնուած քանքարը չի կրնար չշահաւորել յօգուտ ուրիշին: Համակ հեզ, համակ կորով ու շարժում, անիկա կրնայ օրերով չճանչնալ անկողնոյ հանգիստը, դնելով ինքզինքը ֆիզիքական ու մտաւոր անդադրում հետապնդումի մը վազքին մէջ:

Իբրեւ եկեղեցական, իր աշխարհայեացքը շատ նման եղած է Թորգոմ Պատրիարքին: Անցեալի պաշտամունքը, կրօնական բարձր ոգին և ժողովրդային ծառայութիւնը կը կազմեն իր հաւատքին խարիսխները: Նորին Ամենապատուութիւնը կը հաւատայ անցեալէն դէպի ապագան երկարող մեր ճակատագրին, անոր մէջ զգալով միշտ Աստուծոյ մատը և հոգեկան բարձր առաքինութիւններով օժտուած մեր ժողովուրդին դերը: Բոլոր դաւանական և բարոյական հանգանակներուն մէջ կ'որոնէ հոգեկան միջուկը: Իբրեւ կրօնաւոր ու հաւատացեալ, Նորին Ամենապատուութիւնը բնաւ չէ ենթարկած ինքզինքը այդ հաւատքին ոգին ելծող արտաքին խտուրտեանց: Կրօնական ճշմարտութիւնները իր մէջ հրամանակարգ ըլլալէ աւելի, մտահայեցողութիւն, յուզում և մարդկային յառաջդիմութեան և ազնուացման ազդակներ եղող ուժեր են: Բանաստեղծական ու գեղեցիկ խորհուրդով մը՝ կրօնքին զգացումը անցեալին չափ խոր և ապագային չափ երազուն կը բարախէ իր մէջ:

Խորանմուտ մասնագէտ մը չէ ան, եւրոպական պատրաստութեամբ, սակայն իր ասպարէզին հարկադրանքը և ուշիմ միտքը զինքը գեղեցիկ բարձունքի մը հանած են: Կը ճանչնայ մեր պատմութիւնն ու մատենագրութիւնը իր խորութեանը և գեղեցկութեանը մէջ: Քիչեր իրեն չափ կրնան հազարդ ընել զմեզ անոնց հոգեկան, կրօնական և ցեղային արժէքներուն: Մեր անցեալ մեծութիւններու պատկերասրահին մէջ՝ ան կը կենայ յուզումով և պատկառանքով:

Իբրեւ զրչի և բեմի մարդ, անիկա միակն է մեր արդի եկեղեցականութեան մէջ, որուն խօսքն ու մտածումը իր հոգիին մէջէն զիտեն բանալ մեր անցեալի արժէքները, մեր կրօնքին լոյսերը և մեր ժողովուրդին մեծութիւնները: — Իր քերթողութիւնը յարատեւ ձգտումն ունի ազգային ու հոգեշունչ գծով մը կերպադրել հայրենական և աստուածաշնչական պատկերներ, դէմքեր ու դէպքեր, առանց բարեպաշտիկ ֆնալու կեղծ փութկոտութեանը: Հայրենիք, Մագդաղինէ և Յիսուս մեկնակէտներ են իր խօսքին, հասնելու համար բառերէն անդին մարդկային հոգիի ճանաչումին —: Անոր ոգին, գործելու եղանակը, ընէ անդին լուրջ և անհաշտ կողմերը թէ և կը գտեն զինքը որոշ գիրը, կեանքը ըմբռնելու իւրայատուկ կողմերը թէ և կը գտեն զինքը որոշ շափով իր մտաւարկարներէն, բայց չեն հերքեր զանոնք: Իր Թափանցումին սրութիւնը զիտէ ճեղքել ու անցնիլ անցեալ կեանքերը և կենդանի մարդերը հաւատարմութեամբ:

Դրական կարողութեան զուգընթաց, կայ իր խօսքին հմայքը, ուրիշ ապացոյց մը իր գեղեցիկ զգայութեան, գտնելու համար հոսումի ակօսը դէպի զանգուածներու սիրտը: Գիտէ խօսիլ սրբազան բեմէն, պերճ, տիրական, բարձրագուծներու սիրտը: Գիտէ խօսիլ սրբազան ու հոգեկան տուրքերով: Իր զրա-

կան ու դաշն նախագասութիւնները և կշռագատուած ու բարախուն մտածումները, տեական յուզականութեամբ, իրենց տիրական հայրենի տակ գիտեն պահել ունկնդիրները:

Մեծ հեռապատկերներ ընդգրկող, բարձունքներու սեւեռարիք անձնաւորութիւն մըն է Նորին Ամենապատուութիւն եղիշէ Արքեպս. Տէրութեանը, նպատակը իր մէջ ամէն օր ապրող ու բնաւ չսպառող իրականութիւն է, Գանակով քաշուած գիծերու և թիւով ճշդուած հաշիւներու մարդը չէ եղած երբեք. ընդհակառակն, խորշանք ունի ինքզինքնին կաղապարներու վստահող անհասներէ: Գիտէ միշտ հաստատ ու վեր մնալ հոն՝ ուր ուրիշներ կը զայթին, Գծուարութիւններուն դիմանալու, ապերախտութիւնները մարսելու և իր գաղափարներուն ի խնդիր պայքարելու իր ուժը շատ քիչեր ունին: Ոչ ոք կրնայ շեղեցնել զինքը իր տեսած ճամբէն, իր քիչ մը սկեպտիկ բայց քաղցր ժպիտին տակ պահուած կայ կամքի ամենէն մաքուր և պինդ մետաղը, զոր անկիւ ցոյց պիտի տար այնքան ծանրօրէն, Սաղիմական վերջին չորս տարիներու անհաւասար պայքարին մէջ:

Բոլոր անոնք, հետեալար, որոնք մօտէն կը ճանչնան Նորին Ամենապատուութիւնը իր իզններուն անկեղծութեանը մէջ և այս Հաստատութիւնը՝ իր կարիքներու խորութեանը մէջ, համոզուած են թէ Նոր Թուականի մը առաւօտը կը ծագի այսօր այս նուիրական ժառանգութեանը չորս տարիներէ ի վեր ամպամած երկնքին տակ: Այս համոզումը իր մէջ ոչինչ ունի պատրուական, վասնզի արդիւնքն է անիկա ոչ թէ զգացումի մը, այլ սկզբունքի մը:

Այդ սկզբունքը այն մտածումն է ինքնին՝ թէ համայնքներու և հաստատութիւններու կեանքին շինութեան զործը ամենէն առաջ և աւելի կը կարօտի հոգեկան ու բարոյական ուժերու, որոնք երեան կուզան մեծ առաքինութիւններով ու կամքով զօրացած զործիչներու միջոցաւ: Գաղափար մըն է այս, որուն ճշմարտութիւնը հաստատող սրտագրաւօրէն զեղեցիկ ապացոյցներ քիչ չեն եղած մեր ազգային կեանքին մէջ: Հայութեան լաւագոյն օրերը կը զուգարիպին միշտ իր մտքի, բարոյականի և կամքի մեծութեան թուականներուն: Այդ թուականներէն իւրաքանչիւրին վերե կը սաւառնին դէմքն ու անունը Հաւատքի և Տեսիլքի մարդոց, որոնց մէջ միայն կրնայ ապրիլ «Աստուծոյ Հոգին», — առաջնորդութեան ճշմարիտ ուժը:

Անգամ մը ևս կը սիրենք հոս կրկնել, թէ այդ զործը դիւրին չէ. զիսենք թէ այս Աթոռը Գահ մը ըլլալէ աւելի խաչ մըն է այսօր մանաւանդ: Գծուարութիւնները որոնք կարգ մը խելակորոյս, կամապաշտ և այս Հաստատութեան թշնամի մարդիկ կը փորձեն հայթայթել, այնքան մեծ են, որ մարդ կը փորձուի մտածել թէ հրաշքի մը պէտքը անհրաժեշտ պիտի ըլլայ այս պայմաններու մէջ՝ ոչ միայն միտքերը լուսաւորելու, այլ նաև լրբացած ու վատշուէր տրամադրութիւնները ճկելու, որոնք զուրկ մարդկային տարրական զգացումներէն, թուրքի մը վայել մեղսակցութեամբ կը նային ազգապարծան այս Հաստատութեանը: Որքան ցաւալի է երբ այդ թշնամիները իր մէջէն են, իր անդամներէն, որոնք կը փորձեն խանդարել անոր ներքին կեանքին խաղաղութիւնը, իսկ աւելի մեծագոյններ՝ անոնք, որոնք, ողորմութեամբն Աստուծոյ

հերքելն համերաշխութիւնը վրդովող այդպիսի վիճակ մը չեղած պարագային, ինչպէս է այժմ, չար և խեղ զգացումներէ մզուած, կ'ուզեն բոլորովին հակառակ զգացնել հանրային զգացումին: Մուծին մէջէն դուրս շարունակող այդ մարդոց նկատմամբ միայն արհամարհանք ու զգուանք ունինք, և որոնց՝ պիտի չընկնենք ականարկութիւն իսկ ընել, եթէ հարցը դառնար անձի մը կամ անձերու շուրջ, և ոչ թէ դարաւոր և նուիրական Հաստատութեան մը՝ որուն վերաբերմամբ չենք կրնար ուզել անշուշտ որ պլուտոկրի մեր ժողովուրդին բարի միատեսութիւնը:

Սակայն հակառակ այս տրտում իրողութիւններուն, զբարին միայն պէտք է գործել, շարունակելով հրաշքը որ միշտ կատարուած է այս նուիրական Հաստատութեանը ծոցին մէջ, հակառակ չար մարդերուն, որոնք միշտ ուրիշին համար փորած իրենց փոսին մէջ թաղուած են, իբրև պատիժ իրենց վատշուէր ու յայրատ մտածողութեան և գործին:

Անհրաժեշտ կը նկատենք անգամ մը ևս կրկնել այն դերն ու դիրքը, զորս ունեցած է այս Աթոռը անցեալի մէջ, և զոր ունի ան այսօր, ոչ միայն միջազգային քրիստոնէութեան այս ոստանին մէջ, այլ մանաւանդ մեր եկեղեցական ու ազգային կեանքին համար, իբրև մեծ Ուխտաւայր, Նուիրապետական կայք, ազգային սեփականութիւն, հարստութեանց զանձարան, և իր դերն ու դիրքը արժեցնող Պատրիարքութիւն և իշխանութիւն, աշխարհի ամենէն հզօր և յաճախեմ ազգերու և եկեղեցիներու կարգին:

Լուսաւորչի և Տրդատայ, Վկայասէրի և Պահլաւունեաց, Բագրատունեանց և Ռուբինեանց շինութիւններով, աւանդութիւններով և յիշատակներով սկզբնաւորուած և պայծառացած, Պարոնտէրներու, Շղթայակիրներու և իրենց արժանաւոր յաջորդներու բարի ջանքերով արդիւնաւորուած ազգային ու կրօնական այս հրաշալի Տունը, իրական փառք մը և մեր ժողովուրդին պատիւ բերող Հաստատութիւն մըն է, որուն հաւատարմ զօրախտաբար այսօր չունինք, և ան կը մնայ միակը մեր ազգային և կրօնական ժառանգութենէն:

Ամէն հայ ուխտաւոր որ իր ցեղին յատուկ տրտում նայուածքով մուտք կը գործէ Հայ Երուսաղէմէն ներս, յանկարծ կը զգայ մին այն կազդուրիչ բերրանքներէն, զոր կ'ունենայ անապատին ճամբորդը ովասիսի հանդիպելուն: Որովհետեւ կը տեսնէ և կը համոզուի թէ իր ազգն ու անոր հոգևոր իշխանութիւնը, սրբազան այս քաղաքին մէջ, ունին ուշադրաւ և բախտաւոր կացուած մը, որ նախանձ կրնայ շարժել այլապէս բախտաւորուած, բայց այս գետնին վրայ անմասն ժողովուրդներու: Սիրնի բարձունքին վրայ, Սուրբ Տեղեաց իրավրայ անմասն ժողովուրդներու: Յիսուսի կանթեղ մը, հայուն հոգեկան աշակերտութիւնը կը մնայ իբրև նոր Լուսաւորչի կանթեղ մը, հայուն հոգեկան աշխարհին վերև, մշտավառ ու պայծառ, որ ամէն հայու միայն անխառն հպարտութիւն կրնայ առթել:

Ի տես այս իրականութեան և փառքին, մեզի համար իրապէս ցարդ անհասկնալի մնացած է թէ ինչպէս կրնան գտնուիլ մարդեր, հայ մարդեր, որոնք փոխանակ հրճուելու, պարծենալու և իրենց հայու կարելին ընելու որ դարաւոր փոթորկներէն և քանդումներէն անվթար մնացած այս ժառանգու-

թիւնը կարենայ շարունակել իր կեանքը, այլ տի մը հետեանքով ստեղծուած ծանր այս կացութեան մէջէն, կը քարկոծեն զայն, արգելք հանդիսանալով բուսական շարունակութեանը, որոնք իրենց հայր-կառնութեանը կը յօժարին նուիրական այս Հաստատութեանը նկատմամբ:

Ամէն բանէ առաջ, պարտինք արդար ըլլալ և զուրգուրտ, եթէ ոչ երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան նկատմամբ, որոնք եկեղեցիին ու ազգին խոնարհ ծառաներ են միայն, այլ այս փառաւոր նուիրապետութեան նկատմամբ, որ ազգին է, անոր այսօրուան պահպաններուն ըլլալէ առաջ:

Հինէն ի վեր այսպէս հայ ժողովուրդի սիրոյն և պաշտամունքին առարկայ եղած երուսաղէմի Առաքելական այս Աթոռը, ամէն ժամանակէ աւելի սահմանուած է մեր օրերուն դեր մը կատարելու կրօնական ու ազգային կեանքին մէջ, իբրև հաւատքի ու սիրոյ միակ այն փարոսը՝ որուն կը նայի բովանդակ Սփիւռքի հայութիւնը:

Նախորդ բազմաշան Պատրիարքներու օրով առաջ տարուած կրօնական, կրթական և ժողովրդային ծառայութեան համար թափուած ջանքերը, եթէ Տէրը կամենայ, պիտի շարունակուին անսայթաք: Ունինք այս հաւատքը, վասնզի Նորին Ամենապատուութիւն Տ. Եղիշէ Ս. Պատրիարք Հօր նման անձնաւորութիւն մը Պատրիարքական գահուն վրայ, կը նշանակէ կենսունակ մշակող հաւատքը այս դարաւոր Հաստատութեան գործին և նախորդ երախտապարտ Պատրիարքներու արդիւնքին:

Իր կրթանուէր և իմաստուն կեանքը և սրտի ու մտքի ձիրքերը ուրիշ զբաւական՝ թէ Միաբանական կեանքի մէջ տակաւ ստեղծուած խաղաղութիւնը պիտի մնայ տեսական, Ս. Տեղեաց մէջ մեր իրաւունքները պիտի պաշտպանուին որեւէ ատենէ աւելի նախանձայնդրութեամբ և կորովով, և պիտի պսակուին բոլոր ակնկալութիւնները մեր եկեղեցիին ու ժողովուրդին:

Մաղթենք որ Տիրոջ հովանին միշտ անպակաս ըլլայ շնորհազարդ Գահակալին և զինուորեալ այս Միաբանութեան վրայ, որպէսզի այս հանգիսական առթիւ Հայ եկեղեցւոյ բոլոր զաւակներուն հետ միասին կարենանք ձայնակցել սրբազան բանաստեղծի մաղթերին. «Շնորհազարդ պայծառացի՝ զգաւազան իշխանութեան մերոյ հայրապետին, զի օրհնեսցուք զքեզ, Տէր, այժմ և յաւիտեան» ամէն յ:

